

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. gruodžio 14 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Artūro Driuko (kolegijos pirmininkas), Virgilijaus Grabinsko ir Gedimino Sagačio (pranešėjas),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. balandžio 20 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo K. B. ieškinį atsakovei Lietuvos valstybei, atstovaujamai Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato, dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

- Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių valstybės civilinę atsakomybę už žalą, kilusią dėl to, kad prokuroras kaltinamajame akte nurodytas aplinkybes netinkamai kvalifikavo kaip nusikalstamą veiką (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.272 straipsnio 1 dalis), aiškinimo ir taikymo.
- Ieškovas K. B. prašė priteisti iš atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, solidariai 5000 Eur neturtinės žalos atlyginimą, 5 proc. dydžio metines palūkanas nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki sprendimo visiško įvykdymo ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
- Ieškovas nurodė, kad Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Širvintų rajono policijos komisariatas (toliau – Širvintų r. PK) 2019 m. kovo 31 d. pradėjo ikiteisminį tyrimą baudžiamojoje byloje Nr. 01-1-13091-19 pagal požymius nusikalstamos veikos, nustatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 284 straipsnyje, dėl to, kad 2019 m. kovo 31 d. 2.45 val. Širvintose, Vilniaus g. 25, viešojoje vietoje, prie namo laiptinės, K. B. galimai pradėjo įžeidinėti policijos pareigūną A. A., puolė jį mušti, tačiau A. A., panaudojęs kovinių intynių veiksmus, apsigynė. Širvintų r. PK taip pat 2019 m. kovo 31 d. pradėjo ikiteisminį tyrimą baudžiamojoje byloje Nr. 01-1-13084-19 pagal BK 284 straipsnį dėl to, kad 2019 m. kovo 30 d. apie 3 val. Širvintose, Vilniaus g. 25, viešojoje vietoje, kaip nurodė K. B., jį ir jo draugę D. B. sumušė Širvintų r. PK pareigūnas A. A. Prokuroro 2019 m. gegužės 28 d. nutarimu iš ikiteisminio tyrimo Nr. 01-1-13084-19 buvo išskirtas į atskirą tyrimą ikiteisminis tyrimas Nr. 02-2-00244-19 dėl veiksmų prieš D. B., t. y. dėl nusikalstamos veikos, nustatytos BK 284 straipsnyje (vėliau veika perkvalifikuota į BK 138 straipsnio 1 dalį). Prokuroro 2020 m. birželio 2 d. nutarimu ikiteisminis tyrimas Nr. 02-2-00244-19 įtariamojo K. B. atžvilgiu nutrauktas, nesurinkus pakankamai duomenų, pagrindžiančių jo kaltę dėl nusikalstamos veikos, nustatytos BK 139 straipsnio 1 dalyje, padarymo. Vilniaus regiono apylinkės teismas, išnagrinėjęs baudžiamąją bylą Nr. 1-218-522/2020, 2020 m. lapkričio 10 d. nuosprendžiu K. B. išteisino pagal BK 284 straipsnį konstatavęs, kad nebuvo padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.
- Ieškovo teigimu, Širvintų r. PK darbuotojų ir Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūros 7-ojo skyriaus prokuroro D. D. neteisėti veiksmai, 2019 m. kovo 31 d. policijos darbuotojams neteisėtai sulaikant ieškovą, nefiksuojant jo sulaikymo, be teisėto pagrindo laikant jį sulaikytą 6 valandas 30 minučių policijos komisariato patalpose, neužtikrinant jo teisių į gynybą, o prokurorui bei policijos komisariato vadovams nereaguojant į minėtus neteisėtus veiksmus, neužtikrinant tyrimo nešališkumo, policijos pareigūnui J. Z., dirbančiam kartu su policijos pareigūnu A. A., nustatinėjant pastarojo girtumą, vienpusiškai atliekant ikiteisminį tyrimą vien pagal pastarojo iškeltą įvykio versiją, tyrimo metu A. A. kolegų duotus parodymus vertinant kaip patikimus, netikrinant K. B., D. B. nurodytų aplinkybių, nepradedant ikiteisminio tyrimo pagal K. B. paduotą pareiškimą ir nepriimant dėl jo procesinio sprendimo, nepagrįstai apkaltinus jį D. B. sumušimu pagal požymius nusikalstamos veikos, nustatytos BK 138 straipsnio 1 dalyje, chuliganizmu pagal požymius nusikalstamos veikos, nustatytos BK 284 straipsnyje, skiriant kardomąsias priemones ir dėl BK 284 straipsnyje nustatytos veikos perdavus teisti, lėmė ieškovo nepagrįstą apkaltinimą dėl D. B. sumušimo, dėl chuliganiskų veiksmų per konfliktą su policijos pareigūnu A. A. Dėl šių ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro veiksmų ieškovas jautė nerimą, patyrė išgyvenimų dėl savo tolesnio gyvenimo, galimo nuteisimo ir galimos bausmės, netikrumo dėl baudžiamojo proceso prieš jį baigties būseną, jo procesinė padėtis ikiteisminiame tyrime dėl D. B. sužalojimo, dėl chuliganiskų veiksmų, kuriais jis buvo kaltinamas, neigiamai veikė jo emocinę būklę, įprastą savijautą, sveikatą, pakenkė jo reputacijai. Jis išgyveno ir dėl tėvų, jautė gėdą prieš juos, nors nebuvo padaręs jokių nusikalstamų veiksmų. Dėl to ieškovas patyrė neturtinę žalą.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

- Vilniaus regiono apylinkės teismas 2022 m. lapkričio 4 d. sprendimu ieškinį patenkino iš dalies – priteisė ieškovui K. B. iš Lietuvos valstybės,

atstovaujamos Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, 2000 Eur neturtinės žalos atlyginimo ir 5 proc. dydžio metines palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme dienos, t. y. nuo 2022 m. kovo 9 d., iki teismo sprendimo visiško įvykdymo; kitą ieškinio dalį atmėtė.

6. Teismas nustatė, kad K. B. buvo surašytas kaltinamasis aktas pagal BK 284 straipsnį ir kartu su ikiteisminio tyrimo medžiaga perduotas Vilniaus regiono apylinkės teismui. Teismas, išnagrinėjęs baudžiamąją bylą Nr. 1-218-522/2020, 2020 m. lapkričio 10 d. priėmė išteisinamąjį nuosprendį ir K. B. pagal BK 284 straipsnį išteisino, nes nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 303 straipsnio 5 dalies 1 punktą). Nuosprendyje teismas konstatavo, kad nagrinėjamu atveju nusikaltimo, nustatyto BK 284 straipsnyje, padarinių – realaus visuomenės rimties ar tvarkos sutrikdymo – nenustatyta. Teismo vertinimu, K. B. išsakyti žodžiai ir atlikti veiksmai negalėjo būti vertinami ir kaip įžūlus BK 284 straipsnio kontekste. Vertindamas susiklosčiusią situaciją, teismas pažymėjo, kad kaltinime nurodytas (inkriminuotas) žodis „šūkšlė“ yra tik netaktiškas su galimai grasinančia fraze „nebijai vienas vaikščioti“, todėl neturėjo sukelti tokios A. A. (policijos pareigūno, tuo metu nėjusio pareigų) reakcijos aiškintis santykius su naktį sutiktu jaunuoliu; K. B. buvo su drauge, ši buvo blaivi, jie ėjo naktį iš draugų šventės; A. A. irgi buvo lauke naktį vienas; A. A. girtumo nustatymo aplinkybės nėra aiškos, nes jis girtumą tikrino be jokio pagrindo pas savo bendradarbius; nors įvykis buvo ne jo tarnybos metu, tačiau policijos pareigūnui yra keliami aukštesni reikalavimai ir jo laisvalaikio metu; A. A. turėjo galimybę išvengti konflikto tiesiai nuejęs į savo butą, nes jis čia pat gyveno, tačiau jis pasirinko aiškintis su jaunuoliu ir aiškiai į konfliktą įsivėlė pats dėl užgautų savo asmeninių ambicijų; A. A. turėjo ir išnaudojo galimybę panaudoti fizinę jėgą, taip save apsaugojo nuo galimų neteisėtų prieš jį veiksmų. Vilniaus apygardos teismas 2021 m. vasario 11 d. nutartimi atmėtė prokuroro apeliacinį skundą ir šį išteisinamąjį nuosprendį paliko nepakeistą.
7. Teismas nurodė, kad visos nuosprendyje konstatuotos aplinkybės egzistavo ir buvo žinomos jau kaltinamojo akto surašymo metu, o ne atsirado (paaiškėjo) baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu. Todėl prokuroras, netinkamai įvertindamas ištirtą situaciją ir nepagrįstai vertindamas K. B. veiksmus kaip atitinkančius BK 284 straipsnyje nustatytą nusikaltimo sudėtį, nepagrįstai nusprendė surašyti kaltinamąjį aktą.
8. Teismas taip pat nurodė, kad K. B. nebuvo surašytas administracinio sulaikymo protokolas pagal Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 597 straipsnio 7 dalį. Tačiau, teismo vertinimu, dėl to ieškovui nebuvo padaryta neturtinė žala, kurią reikėtų kompensuoti priteisiant pinigų sumą. Dėl administracinio sulaikymo protokolo nesurašymo buvo galima nustatyti administracinio sulaikymo aplinkybes, taip pat nebuvo suvaržytos K. B. galimybės ginčyti administracinio sulaikymo teisėtumą. Kitos ieškinyje nurodytos aplinkybės (t. y. dėl ikiteisminio tyrimo dėl D. B. nesunkaus sveikatos sutrikdymo pradėjimo; nepagrįsto kaltinimo dėl D. B. sumušimo; neteisėto sulaikymo; pernelyg ilgos baudžiamojo proceso trukmės), teismo vertinimu, nesudaro pagrindo konstatuoti ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir (ar) prokuroro neteisėtus veiksmus.
9. Teismas konstatavo, kad ieškovas dėl nepagrįsto kaltinimo, baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme patyrė neigiamų išgyvenimų, todėl jam buvo padaryta neturtinė žala. Teismas ieškovui padarytos neturtinės žalos dydį įvertino 2000 Eur suma.
10. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovo ir atsakovės apeliacinius skundus, 2023 m. balandžio 20 d. nutartimi Vilniaus regiono apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 4 d. sprendimą paliko nepakeistą.
11. Teisėjų kolegija nurodė, kad iš baudžiamąją bylą nagrinėjusių teismų motyvų matyti, jog ieškovo išteisinimą lėmė prokuroro netinkamas teisinis faktinių aplinkybių, kurios nebuvo nusikalstamos, įvertinimas kaip nusikaltimų. Atsižvelgdama į šias aplinkybes, teisėjų kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad baudžiamosios bylos faktinės aplinkybės buvo žinomos jau surašant kaltinamąjį aktą, o ne paaiškėjo baudžiamąją bylą nagrinėjant teisme. Todėl teisėjų kolegija konstatavo, kad prokuroras, užbaigdamas ikiteisminį tyrimą kaltinamojo akto surašymu ir kaltindamas ieškovą nusikalstamos veikos, nustatytos BK 284 straipsnyje, padarymu, nors tokių veiksmų atlikimas ir atitiko baudžiamojo proceso teisės normas, tačiau jais pažeidė bendrąją rūpestingumo pareigą (BPK 2 straipsnis) ir bendrąją pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai – laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos (CK 6.246 straipsnio 1 dalis, 6.263 straipsnio 1 dalis).
12. Teisėjų kolegijos vertinimu, nustatyti neteisėti veiksmai, priežastiniu ryšiu susiję su neturtine žala, gali sukelti ieškovo nurodytus neigiamus išgyvenimus (nerimą, frustraciją, įtampą, gėdos jausmą), dėl to ieškovui pagrįstai buvo priteistas neturtinės žalos atlyginimas pinigais.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

13. Kasaciniu skundu atsakovė prašo panaikinti Vilniaus regiono apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 4 d. sprendimą ir Vilniaus apygardos teismo 2023 m. balandžio 20 d. nutartį ir priimti naują sprendimą – ieškinį atmesti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 13.1. Bylą nagrinėję teismai netinkamai aiškino ir taikė valstybės civilinės atsakomybės sąlygas reglamentuojančias teisės normas (CK 6.248 straipsnio 3 dalį, 6.263 straipsnio 1 dalį, 6.272 straipsnį), nepagrįstai kaltinamojo akto surašymo procesinį veiksma (kaltinimo pareiškimą asmeniui) kvalifikavo kaip prokuroro bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimą, t. y. nepagrįstai prokuroro pareigą surašyti kaltinamąjį aktą aiškino asmens bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo kontekste, nenurodydami, kokie kaltinamojo akto turinio pažeidimai buvo padaryti ar kuo baudžiamasis persekiojimas buvo netinkamai vykdomas ieškovo atžvilgiu. Pats savaime prokuroro veikimas surašant kaltinamąjį aktą, net jeigu ir vėliau teisme paaiškėja, jog nusikalstama veika buvo netinkamai kvalifikuota, nesudaro pagrindo daryti išvados dėl valstybės civilinės atsakomybės sąlygų buvimo, kadangi toks procesinis veiksmas yra laikomas teisėtu BPK nustatytų prokuroro funkcijų vykdymu. Sprendimą pareikšti asmeniui kaltinimą teisme prokuroras priima remdamasis vidiniu įsitikinimu, kad buvo padaryta nusikalstama veika ir yra pagrindas perduoti asmenį teismui. Vidinis asmens įsitikinimas konkrečiu faktų grindžiamas visapusišku ir objektyviu aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaujantis įstatymais, o lingvistine prasme yra skirtas įrodymų patikimumui nustatyti. Kadangi surinktų įrodymų patikimumo nustatymas taip pat yra ir prokuroro prerogatyva, todėl teiginys, jog netinkamai prokurorui kvalifikavus veika yra pažeidžiama bendroji rūpestingumo pareiga, galėtų būti pagrįstas tik tuomet, kai prokuroro padaryta veikos kvalifikavimo klaida tiek akivaizdi, kad bet kuris asmuo, būdamas atidus ir rūpestingas savo procesinių funkcijų vykdytojas, ją būtų pastebėjęs. Nagrinėjamu atveju neteisingai kvalifikuotos nusikalstamos veikos atveju nepastebėjo ir kaltinamąjį aktą gavęs pirmosios instancijos teismo teisėjas, sprendimo grąžinti baudžiamąją bylą prokurorui, nustačius esminius kaltinamojo akto trūkumus, jis nepriėmė. Bylą nagrinėję teismai nekonstatavo, kad ikiteisminis tyrimas pradėtas ar įtarimas ieškovui buvo pareikštas nesant tam pakankamai duomenų. Ieškovas buvo išteisintas, nes konfliktas, kilęs tarp jo ir A. A., nesutrikdė viešosios tvarkos (t. y. nebuvo vieno iš nusikalstamą veiką kvalifikuojančių požymių – viešosios tvarkos, ką duodami teisme parodymai patvirtino liudytojai). Prokuroro ir teismo vertinti duomenys bei įrodymai buvo nulemti skirtingo subjektyvaus požiūrio tik viešosios tvarkos sutrikdymo aspektu, o ne apskritai smurtinės veiklos (nusikalstamo įvykio) neegzistavimo klausimu. Tai, kad ieškovas buvo išteisintas nenustačius vieno iš nusikalstamos veikos sudėties požymių, teismui padarius kitokias išvadas dėl įrodymų ir jų pakankamumo ir nenustačius kitų teisėsaugos institucijų pareigūnų padarytų pažeidimų ar esminių klaidų, lėmusių nepagrįstą ikiteisminį tyrimą, nesudaro pagrindo išvadai, kad pareigūnai (prokuroras) veikė neteisėtai.
 - 13.2. Teismai peržengė ieškinio ribas ir nepagrįstai grindė teismo sprendimą įrodymais ir aplinkybėmis, kurios nebuvo ištirtos teismo posėdyje, dėl to pažeidė šalių lygiateisiškumo principą (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 17 straipsnis) bei proceso teisės normas, reglamentuojančias įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą, teismo veiksmus atliekant bylos aplinkybių ir įrodymų tyrimą bei vertinimą (CPK 5 straipsnis, 13 straipsnis, 14 straipsnio 4 dalis, 135 straipsnio 1 dalis, 263 straipsnio 2 dalis, 265 straipsnio 2 dalis). Teismai pasisakė dėl neteisėto kaltinamojo akto surašymo, nors šiomis aplinkybėmis ieškinyje nebuvo grindžiamas. Atsakovės

atstovas teismo posėdžio metu, nesant ieškinyje nurodytų aplinkybių dėl neteisėto kaltinamojo akto surašymo bei dėl to nepasisakant ieškoviui, neturėjo objektyvios galimybės dalyvauti tokių įrodymų tyrime ir dėl jų pasisakyti. Tai laikytina esminių proceso teisės normos pažeidimu, nes buvo apribotos atsakovės atstovo teisės aktyviai dalyvauti byloje, teikti tuo klausimu prieštaraujančius argumentus ir ginčyti tokias aplinkybes.

14. Atsiliepiamas į atsakovės kasacinį skundą negautas.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl prokuroro veiksmų, kaltinamajame akte nurodytas aplinkybes netinkamai kvalifikavus kaip nusikalstamą veiką, kaip sąlygos taikyti valstybei civilinę atsakomybę pagal CK 6.272 straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą

15. Valstybė ne tik turi užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių apsaugą nuo kitų asmenų neteisėto kėsimosi, bet ir jokių būdu neleisti, kad į jas neteisėtai kėsintųsi, jas pažeistų pačios valstybės institucijos ar pareigūnai. Žmogaus teisių ir laisvių apsaugos srityje ypatinga reikšmė tenka žalos atlyginimo institutui. Vienas iš šiame institute nustatytų žalos atlyginimo atvejų yra specialiai reglamentuojamas žalos, padarytos neteisėtai valstybės institucijų pareigūnų veiksmais, atlyginimas. Valstybės pareiga atlyginti žalą, padarytą teisėsaugos institucijų pareigūnų veiksmais (neveikimu) baudžiamojo proceso srityje, įtvirtinta CK 6.272 straipsnio 1 dalyje.
16. Pagal CK 6.272 straipsnio 1 dalį, žalą, atsiradusią dėl neteisėto nuteisimo, neteisėto suėmimo kardomosios priemonės taikymo tvarka, neteisėto sulaikymo, neteisėto procesinės prievartos priemonių pritaikymo, neteisėto administracinės nuobaudos – arešto – paskyrimo, atlygina valstybė visiškai, nepaisant ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuratūros pareigūnų ir teismo kaltės. To paties straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad, be turtinės žalos, atlyginama ir neturtinė žala.
17. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad CK 6.272 straipsnyje įtvirtintas specialus civilinės deliktinės atsakomybės atvejis, kai valstybės civilinė atsakomybė kyla nepaisant ikiteisminio tyrimo, prokuratūros pareigūnų ir teismo kaltės. Tai reiškia, kad civilinės atsakomybės teisiniu santykiui atsirasti pakanka trijų sąlygų: neteisėtų veiksmų, žalos fakto ir priežastinio neteisėtų veiksmų bei atsiradusios žalos ryšio (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019 34 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką). Ieškoviui neįrodžius bent vienos iš jų (CPK 178 straipsnis), žalos atlyginimas negalimas (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 3 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-283-1075/2019 34 punktą).
18. CK 6.272 straipsnio 1 dalyje pateikiamas nebaigtinis ikiteisminio tyrimo, prokuratūros pareigūnų ir teismo neteisėtų veiksmų sąrašas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime byloje Nr. 23/04 pažymėjo, kad, reglamentuojant žalos atlyginimo klausimus, kai žalą padaro valstybės pareigūnai, įstatymų leidėjo diskrecija nesuteikia teisės laisva nuožiūra nustatyti išsamų baigtinį atvejų, kuriais ta žala turi būti atlyginama, sąrašą, nes tai prieštarauja konstituciniam principui, pagal kurį padaryta žala turi būti atlyginta. Dėl šios priežasties valstybės civilinė atsakomybė gali atsirasti ir tuo pagrindu, kad pareigūnai nevykdė bendrosios pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai – laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais ar neveikimu nepadarytų kitam asmeniui žalos (CK 6.263 straipsnio 1 dalis). Tokiais atvejais taikytinos tiek bendrosios minėtos kasacinėje jurisprudencijoje suformuluotos atsakomybės taikymo sąlygos, tiek specifinis tokioms byloms būdingas kriterijus – pareigūnų klaidos esminė reikšmė asmens teisių pažeidimui (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-353-313/2019 28 punktą). Vien aplinkybė, kad pareigūnai savo veiksmais nepažeidė BPK normų, nepaneigia, kad gali egzistuoti neteisėto veiksmo civilinės teisės prasme kaip valstybės civilinės atsakomybės taikymo sąlyga (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 3 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-283-1075/2019 56 punktą).
19. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad neteisėti veiksmai kaip valstybės civilinės atsakomybės pagrindas gali būti nepagrįstas ikiteisminio tyrimo pradėjimas, vykdymas ir asmens perdavimas teismui, taip pat nepagrįstas procesinės prievartos priemonės taikymas ar kitokie pažeidimai (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019 35 punktą).
20. Ikiteisminio tyrimo ir prokuratūros pareigūnai organizuoja ir vykdo ikiteisminį tyrimą, siekdami greitai, išsamiai ir visapusiškai atskleisti nusikalstamas veikas bei nustatyti jas padariusius asmenis, kartu užtikrinant, kad nė vienas nekaltas asmuo nebūtų patrauktas baudžiamajon atsakomybėn. Šios minėtų pareigūnų funkcijos ir pareigos yra itin reikšmingos, nes būtent jų tinkamas vykdymas užtikrina žmogaus teises ir interesus ir visos visuomenės interesą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas. Teisėsaugos pareigūnams būtent dėl jų atliekamų pareigų specifikos ir svarbos ir yra keliami aukštesni rūpestingumo ir atidumo reikalavimai (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 3 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-283-1075/2019 54 punktą).
21. BPK 2 straipsnyje nustatyta pareiga atskleisti nusikalstamas veikas, o tam ikiteisminio tyrimo įstaigos ir prokuroras įpareigojami intis visu įstatymų nustatytą priemonių. Žalos atlyginimo civilinėje byloje įrodinėjant ikiteisminio tyrimo ir (ar) prokuratūros pareigūnų neteisėtus veiksmus teikiama įrodymai, pagrindžiantys, kaip konkrečiai nebuvo įvykdyta ši pareiga, kokių įstatymais nustatytų priemonių pareigūnai nesiėmė ar ką vykdė netinkamai, kad nebuvo atskleistas ir įrodytas nusikaltimas, ar kokios padarytos klaidos ikiteisminio tyrimo metu, kad asmuo buvo nepagrįstai įtartas ar apkaltintas. Tai gali būti konkrečių įrodymų surinkimo galimybių neišnaudojimas (pvz., liudytojų nenustatymas ir neapklausimas, neįsitikinimas asmenų parodymų patikimumu juos patikrinant vietoje, ekspertizės neatlikimas ar nepakankamos medžiagos jai pateikimas, įvykio vietos neapžiūrėjimas ar netinkamas jos atlikimas, nesurenkant visų įkalčių), įrodymų netinkamas fiksavimas (kaip antai, neįrašymas buvusių duomenų, įrašymas realybėje nebuvo įvykių, technikos nepanaudojimas įrodymo duomenims patikimai fiksuoti), įrodymo duomenų praradimas, įvykio reikšmingų aplinkybių neištyrimas ar net bylai reikšmingos informacijos nuslėpimas bei kita (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019 48 punktą).
22. Pagal kasacinio teismo praktiką, siekiant konstatuoti neteisėtus veiksmus, turi būti įrodyta ir pripažinta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai ar teismas padarė klaidą, turėjusią esminę ir lemiamą reikšmę ieškovo teisių pažeidimui baudžiamajame procese. Teismas, sprenddamas dėl pareikšto tokio pobūdžio ieškimo, vadovaudamasis CPK 176–185 straipsniais, ištiria įrodymus bei juos vertina kompleksškai, atsižvelgdamas į jų reikšmę tiek civilinio, tiek baudžiamojo proceso aspektais (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-210-695/2020 75 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
23. Sprendžiant dėl valstybės civilinės atsakomybės už teisėsaugos pareigūnų veiksmus, kiekvieno atveju reikia išsiaiškinti, ar konkretaus asmens baudžiamasis persekiojimas buvo pradėtas esant pakankamai duomenų, leidžiančių įtarti, kad jis padarė nusikaltimą; civilinės atsakomybės požiūriu reikšminga aplinkybė yra ikiteisminio tyrimo ar baudžiamosios bylos nutraukimo, asmens išteisinimo pagrindas; reikšminga ir tai, kaip įvertintas baudžiamųjų procesinių veiksmų teisėtumas baudžiamojo proceso teisės normų nustatyta tvarka (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo

2020 m. liepos 2 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-210-695/2020 71 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką). Taip pat svarbu, ar buvo aplinkybių, dėl kurių baudžiamasis procesas būtų negalimas. Jeigu tokių aplinkybių nebuvo, tai tyrimo atlikimas gali būti pripažintas kaip teisėtai pradėtas ir atliktas, kadangi tik jį pradėjus ir vykdant buvo galima patikrinti pirminius nurodytus faktus BPK nustatytomis priemonėmis. Galutinis įvertinimas priklauso ir nuo to, kokių pagrindų asmuo buvo išteisintas, t. y. ar nustačius, kad nebuvo nusikaltimo įvykio, ar nenustačius visų nusikaltimo sudėties elementų, ar esant nepakankamai įrodymų, ar kitais pagrindais (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019 38 punktą). Kasacinio teismo praktikoje yra nurodyta, kad vien išteisinimo dėl nepakankamų įrodymų faktas, jeigu teismas padarė kitokias išvadas dėl įrodymų ir jų pakankamumo, nei būtų tyrė pareigūnai, nenustačius ikiteisminio tyrimo ir prokuratūros pareigūnų padarytų pažeidimų ar klaidų, nesudaro pagrindo išvadai, kad ikiteisminio tyrimo ar prokuratūros pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus (žr. *ten pat*, 49 punktą).

24. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad, sprendžiant dėl žalos atlyginimo, taip pat įvertinama, ar tyrimą vykdę pareigūnai tinkamai teisiskai kvalifikavo asmenų faktiškai atliktus veiksmus, ar šie veiksmai sudarė teisinį pagrindą pareikšti asmeniui įtarimus nusikaltimu. Ikiteisminio tyrimo, prokurorų ar teismo klaidą gali rodyti tai, kad asmeniui buvo pareikšti įtarimai, jis perduotas teisti ar buvęs pripažintas kaltu dėl jo nustatytų ir įrodytų veiksmų, kurie galutiniu baudžiamojo teismo sprendimu pripažinti kaip nesudarantys baudžiamojo nusikaltimo ar nusizengimo. Klaidą šiuo atveju sudaro netinkamas teisinis faktinių aplinkybių, kurios nebuvo nusikalstamos, įvertinimas kaip nusikaltimų (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-210-695/2020 74 punktą).
25. Tačiau kasacinio teismo praktikoje vienta aplinkybė, kad asmuo buvo išteisintas nenustačius jam inkriminuojamų nusikalstamų veikų subjektyviosios pusės požymio, t. y. reikalaujamos kaltės formos, teismui padarius kitokias išvadas dėl įrodymų ir jų pakankamumo, nei būtų tyrė pareigūnai, nelaikoma esmine klaida ir nesudaro pagrindo spręsti, jog pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 17 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-153-313/2023 50 punktą).
26. Nagrinėjamu atveju byla nagrinėję teismai nustatė, kad pagal prokuroro 2019 m. lapkričio 20 d. surašytą kaltinamąjį aktą ieškovas buvo kaltinamas tuo, jog viešoje vietoje įžiliu elgesiu demonstravo nepagarbą aplinkiniams ir aplinkai bei sutrikdė visuomenės rimtį ir tvarką, taip padarė BK 284 straipsnyje nustatytą nusikalstamą veiką Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. lapkričio 10 d. nuosprendžiu baudžiamojoje byloje Nr. 1-218-522/2020 ieškovas pagal BK 284 straipsnį išteisintas, nes nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusizengimo požymių (BPK 303 straipsnio 5 dalies 1 punktas). Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi baudžiamąją bylą pagal prokuroro apeliacinį skundą, 2021 m. vasario 11 d. nutartimi baudžiamojoje byloje Nr. 1A-135-574/2021 Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. lapkričio 10 d. nuosprendį paliko nepakeistą. Baudžiamąją bylą išnagrinėję teismai procesiniuose sprendimuose konstatavo, kad nagrinėjamu atveju nenustatyta nusikaltimo, nustatyto BK 284 straipsnyje, padarinių – realaus visuomenės rimties ar tvarkos sutrikdymo; išteisintojo (t. y. ieškovo) veiksmai viešoje vietoje negali būti pateisinami ir gali būti vertinami kaip nedidelis viešosios tvarkos pažeidimas administracine prasme, tačiau jo veiksmų nėra pagrindo vertinti kaip tiek pavojingų, jog jie sukeltų baudžiamajame įstatyme nurodytas pasekmes.
27. Taigi minėtoje baudžiamojoje byloje ieškovas išteisintas nenustačius vieno iš jam inkriminuotos nusikalstamos veikos būtinųjų objektyviosios pusės požymių – padarinių. Baudžiamąją bylą išnagrinėję teismai, įvertinę byloje surinktus įrodymus, t. y. konfliktą mačiusių ar girdėjusių liudytojų parodymus, padarė kitokias išvadas dėl BK 284 straipsnyje nustatyto nusikaltimo padarinių (realaus visuomenės rimties ar tvarkos sutrikdymo), nei nurodyta prokuroro surašytame kaltinamajame akte. Taigi, šiuo atveju prokuroras netinkamai įvertino įrodymus nusikalstamos veikos padarinių nustatymo aspektu.
28. Pažymėtina, kad teisinė atsakomybė už viešosios tvarkos pažeidimą, priklausomai nuo to, ar padariniai atsirado (t. y. buvo realiai sutrikdyta visuomenės rimtis ar tvarka), ar jų tik buvo siekiama, gali būti atitinkamai baudžiamoji (BK 284 straipsnis) arba administracinė (Lietuvos Respublikos administracinių nusizengimų kodekso (toliau – ANK) 481 straipsnis). ANK 481 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta atsakomybė už necenzūrinis žodžius ar gestus viešosiose vietose, įžeidžiamą kibimą prie žmonių, kitus tyčinius veiksmus, kuriais siekiama pažeisti viešąją tvarką ir žmonių rimtį. BK 284 straipsnyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė už viešoje vietoje padarytus veiksmus (įžilių elgesį, grasinimus, piktybišką tyčiojimąsi, vandaliskus veiksmus), kuriais buvo pademonstruota nepagarba aplinkiniams ar aplinkai ir sutrikdyta visuomenės rimtis ar tvarka. ANK 481 straipsnio 1 dalyje ir BK 284 straipsnyje nurodytos veikos yra panašios, o jų atribojimas reikšmingas sprendžiant, kokios rūšies teisinė atsakomybė taikytina konkrečiu atveju. Taigi, vertinant aptariamo pobūdžio neteisėtus veiksmus, riba tarp baudžiamosios ir administracinės atsakomybės ne visada yra akivaizdi, dažniausiai ją nulemia ikiteisminio tyrimo metu surinktų įrodymų vertinimas ir išvada dėl nusikalstamų padarinių (visuomenės rimties ar tvarkos sutrikdymo) buvimo ar nebuvimo (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 23 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159-976/2021; 2021 m. balandžio 29 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101-489/2021 ir kt.). Todėl teisėjų kolegija konstatuoja, kad tokiu kaip šis atveju, kai veika neteisingai kvalifikuota kaip nusikalstama, bet galėtų būti kvalifikuojama kaip administracinis nusizengimas, ir tai lemia tik vieno iš nusikalstamos veikos sudėties požymių netinkamas nustatymas įvertinus ikiteisminio tyrimo metu surinktus įrodymus, tai CK 6.272 straipsnio prasme negali būti laikoma esmine klaida.
29. Prokuroro prerogatyva yra įvertinti surinktus duomenis ir nuspręsti, ar ikiteisminis tyrimas turi būti nutrauktas, ar užbaigtas surašant kaltinamąjį aktą. Nagrinėjamu atveju prokuroras buvo įsitikinęs, kad ikiteisminio tyrimo metu surinkti duomenys atitinka BK 284 straipsnyje nustatyto nusikaltimo sudėtį, todėl surašė kaltinamąjį aktą ir perdavė baudžiamąją bylą nagrinėti teismui. Minėta, kad prokuroro ir baudžiamąją bylą išnagrinėjusių teismų vertinimas nesutapo tik dėl vieno iš nusikalstamos veikos sudėties požymių (padarinių), tačiau apeliacinės instancijos teismas baudžiamojoje byloje pripažino, kad kaltinamajame akte nurodyti ieškovo veiksmai gali būti vertinami kaip nedidelis viešosios tvarkos pažeidimas, už kurį nustatyta administracinė atsakomybė. Taigi prokuroro versija dėl ieškovo atliktų veiksmų įvykio metu teisėtumo vertinimo nebuvo visiškai nepagrįsta, akivaizdžiai neturinti jokio pagrindo. Nagrinėjamu atveju nenustatyta, kad ikiteisminis tyrimas dėl BK 284 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos ieškovo atžvilgiu buvo pradėtas ar įtarimas jam pareikštas neteisėtai ir nepagrįstai, nesant tam pakankamai duomenų. Tokių aplinkybių ieškovas nenurodė kaip ieškinio pagrindo. Be to, baudžiamąją bylą išnagrinėję teismai nenustatė, kad ikiteisminio tyrimo duomenys buvo surinkti neišsamiai ar ne apie visas reikšmingas aplinkybes, gauti neteisėtai, pažeidžiant asmens teises ar nustatytas konkrečias procesines taisykles. Todėl šiuo atveju vien tai, kad prokuroras netinkamai įvertino surinktus įrodymus, sprendžiamas dėl vieno iš nusikalstamos veikos sudėties požymių (padarinių) egzistavimo, nesudaro pagrindo tokius jo veiksmus vertinti kaip aplaidžius, pažeidžiančius bendrąjį atidumo ir rūpestingumo pareigą, dėl to neteisėtus CK 6.246 straipsnio 1 dalies prasme.
30. Šiuo atveju nėra nustatyta kitų ikiteisminio tyrimo ir prokuratūros pareigūnų padarytų pažeidimų ar esminių klaidų baudžiamajame procese, kuriuos civilinėje byloje dėl žalos atlyginimo būtų galima vertinti kaip neteisėtus veiksmus. Bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nusprendė, jog neturtinės žalos atlyginimas ieškoviui priteistinas dėl to, kad jis buvo nepagrįstai apkaltintas ir perduotas teisti dėl BK 284 straipsnyje nustatytos veikos. Nors ieškovas savo reikalavimą grindė ir kitomis aplinkybėmis (dėl jo neteisėto sulaikymo ir sulaikyto asmens teisių neuztikrinimo; dėl ikiteisminių tyrimų atlikusių pareigūnų šališkumo, nepatikrinant jo ir D. B. nurodytų aplinkybių; dėl ikiteisminio tyrimo dėl D. B. nesunkaus sveikatos sutrikdymo pradėjimo; nepagrįsto kaltinimo dėl D. B. sunašimo; dėl neteisėtai paskirtų kardomųjų priemonių taikymo ir pernelyg ilgos baudžiamojo persekiojimo trukmės), teismai tokių ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokuroro neteisėtų veiksmų nenustatė. Šių teismų išvadų ieškovas kasaciniu skundu neginėja.
31. Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai aiškino ir taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias valstybės civilinę atsakomybę, todėl nepagrįstai nusprendė pripažinti neteisėtai pirmiau nurodytus prokuroro veiksmus. Nesant vienos iš būtinųjų sąlygų (neteisėtų veiksmų), nėra pagrindo taikyti civilinę atsakomybę atsakovei, todėl skundžiama apeliacinės instancijos nutartis ir pirmosios instancijos teismo sprendimas naikintini ir priimtinas naujas sprendimas – ieškinį atmesti (CPK 359 straipsnio 1 dalies 4 punktas, 4 dalis).

32. Kiti kasacinio skundo argumentai neturi teisinės reikšmės bylos išnagrinėjimo rezultatui ir vienodos teismų praktikos formavimui, todėl teisėjų kolegija dėl jų nepasisako.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 4 punktu, 4 dalimi, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Panaikinti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. balandžio 20 d. nutartį ir Vilniaus regiono apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 4 d. sprendimą ir priimti naują sprendimą – ieškinį atmesti.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Artūras Driukas

Virgilijus Grabinskas

Gediminas Sagatys